

Korte lesomschrijving

Deze les gaat over het canonvenster:

Karel de Grote (742-814).

Hij was de belangrijkste vorst van de vroege middeleeuwen. Karel wist zijn rijk enorm uit te breiden en wordt niet voor niets de Vader van Europa genoemd. Hij voerde het leenstelsel in en hechtte veel belang aan onderwijs, cultuur en wetenschap.

Titel Karel de Grote - Vader van Europa

Vak Geschiedenis - Maatschappijleer - Handvaardigheid (facultatief)

Venster Karel de Grote

Tijdvak Tijd van monniken en ridders

Doelgroep groep 7-8

Tijdsduur 1-1,5 lesuur

Groeperingsvorm klassikaal, individueel en in groepjes

Lesdoelen

- De leerlingen leren over Karel de Grote als groot man, koning en krijgsheer, bedenker van het leenstelsel en stimulator van het onderwijs.
- De leerlingen leren over de functie van een handtekening, ontwerpen er zelf één en passen het toe in een officieus document
- De leerlingen leren over het leenstelsel en passen dit principe toe in de klas.
- **Extra:** de leerlingen realiseren zich welke afstanden Karel aflegde naar zijn verschillende paleizen en zien het verschil met onze vervoersmogelijkheden.
- **Extra:** de leerlingen leren over verschillende lettertypen in relatie tot Karel de Grote
- **Extra:** de leerlingen maken kennis met de architectuur van het oude Rome en passen dit toe in een eigen ontwerp.

Kerdoelen

Oriëntatie op jezelf en de wereld & kunstzinnige oriëntatie

- Tijd: 51 - 52 - 53
- Mens & Samenleving: 36 - 38
- Nederlands: 9
- Kunstzinnige oriëntatie: 54

Benodigdheden

- Internet
- Docenthandleiding groep 7-8
- Vensterplaat Karel de Grote
- Werkblad groep 7-8
- Atlas: kaart van Europa (per tweetal 1 exemplaar)
- Computer met internet

Beoordeling

- Bespreken werkblad
- Eventueel: tentoonstellen van de ontwerpschetsen/maquettes van het paleis naar voorbeeld van het oude Rome.

Lesactiviteiten

Introductie

Bekijk samen de Klokhuisaflevering over Karel de Grote: <http://bit.ly/1YcexXM>. De leerlingen leren meer over Karel de Grote in de vorm van de grote Karel de Grote quiz. Omdat we de quiz als introductie gebruiken kunnen ze de vragen niet zomaar goed hebben, het wordt een gok. Maar ze leren er wel van. Laat de kinderen tijdens de quiz aantekeningen maken over Karel de Grote. Deze informatie hebben ze hierna nodig.

Laat nu de vensterplaat zien en vraag de klas: Wat herkennen jullie uit de quiz? of Wat zien jullie op deze afbeelding? De leerlingen noemen elementen uit de vensterplaat en vertellen wat ze er over weten. Hierbij maken de leerlingen gebruik van hun aantekeningen

Instructie voor het gebruik van de vensterplaat:

De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over Karel de Grote zelf te ontdekken en over te brengen. In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een i. Wanneer u op een i klikt, verschijnt er informatie over een bepaald onderwerp in relatie tot Karel de Grote. (zie informatie p. 3 en 4).

Kern:

De leerlingen maken de opdrachten op het werkblad. Onderstaande extra opdrachten zijn bedoeld als aanvulling en verdieping op het werkblad.

Aandachtspunten bij de opdrachten:

2: Vader van Europa:

Laat het volgende kaartje op het digibord zien:

<http://bit.ly/25Pa2Fa>

Het roze gebied komt overeen met het gebied in blauw, oranje en geel (behalve Bretagne).

3: Voor wat hoort wat:

Dit is een invuloefening. In de afsluitende activiteit ervaren de leerlingen het principe van het leenstelsel in eigen vorm. De leerkracht is heer en meester en de leerlingen zijn de leenmannen.

4: Waarom deze opdracht:

Kinderen (tot 18 jaar) ondertekenen zelf nog geen officiële documenten. Maar in navolging van ouders experimenteren kinderen/ jongeren wel graag met het zetten van handtekeningen. De handtekening is iets heel persoonlijks, gemaakt met jouw hand. Een handtekening is een persoonlijke touch in het tijdperk van de computer.

Wilt u meer ingaan op de ontwikkeling van het schrift en de rol van Karel de Grote? Kijk dan bij groep 5-6: werkblad - opdracht 3.

Extra opdrachten:**A:**

In de vroege middeleeuwen hebben de koningen geen vaste plek om te wonen. Ze trekken van palts naar palts (paleis) om hun rijk te besturen. Karel kiest Aken (Duitsland) als hoofdstad van zijn rijk en bouwt er zijn belangrijkste paleis. Te paard doet hij er weken over om van paleis naar paleis te reizen. Tegenwoordig gaat het reizen een stuk sneller.

Reken uit hoe lang (dagen, uren, minuten) je met de auto en te voet onderweg bent met het rondje Aken - Parijs - Lyon - Aken. De leerlingen gebruiken hiervoor google maps. Ze knippen de trajecten op en zoeken de snelste tijd met auto en te voet.

Hoe doe je dat?

Instructie voor de kinderen: ga naar www.google.nl/maps. Bovenaan type je de plaats waar je naar toe wilt (bijv. Parijs). Druk op blauw vierkantje met pijl (routebeschrijving). Vul daarna in waar je wilt starten. Kies hoe je wilt reizen (auto of lopend mannetje). Daaronder verschijnt de route en routetijden. Tel de tijden van de verschillende trajecten op, zowel per auto als te voet en vergelijk de totale tijd!

Antwoord:

Auto: traject Aken - Parijs - Lyon - Aken: 16 uur en 15 minuten
 Te voet: traject Aken - Parijs - Lyon - Aken: 300 uur = 12 dagen en 5 uur

B:

In de middeleeuwen kunnen veel mensen niet lezen en schrijven. Zelfs Karel de Grote niet! Maar hij vindt het wel belangrijk dat meer mensen dat leren. Er komen scholen, alleen voor rijke jongens. Zij kunnen Karel later helpen zijn rijk te besturen. Karel laat ook nieuwe letters ontwerpen, die makkelijker te lezen en te schrijven zijn. De lettertypen Book Antiqua en Bookman Old Style lijken hier erg op.

Op de computer kun je tegenwoordig kiezen uit heel veel verschillende lettertypen. Daar kun je lekker mee spelen. Type je voornaam in vijf verschillende lettertypen en print dit uit. Kies een lettertype dat:

- je mooi vindt
- goed leesbaar is
- een koning waardig is
- er oud uitziet
- er feestelijk uitziet

C:

Karel de Grote is als keizer de machtigste man van het christelijke Europa. Karel kiest Aken als hoofdstad van zijn rijk, het nieuwe Rome. Hier bouwt hij zijn belangrijkste paleis. Zo'n paleis is eigenlijk een dorp op zichzelf, bestaande uit verschillende gebouwen met verschillende functies. De hofkapel (Pfalzkapelle), het achthoekig gebouw, bestaat nog steeds als onderdeel van de Dom van Aken: <http://bit.ly/24DVdTx>
 De leerlingen ontwerpen zelf in tweetallen (of kleine groepjes) een nieuwe palts in de stijl van het oude Rome. In zo'n paleis wordt gewoond, gewerkt, geleerd, gebeden en feest gevierd. Hoe gaan ze te werk?

- Ze bedenken wie er wonen en werken, wat er gedaan wordt en de functie van de verschillende gebouwen. Ze zoeken voorbeelden van romeinse gebouwen, die ze mooi vinden en geschikt voor het doel. Voorbeelden kunnen ze vinden op internet (afbeeldingen: architectuur in het oude Rome) of boeken (zoals: Het oude Rome binnenstebuiten)
- Ze maken een ontwerptekening (A4) van het paleis en gebruiken de typisch Romeinse vormen en versieringen
- Facultatief: Werk de tekening uit (tekenles) of bouw het belangrijkste gebouw na (handvaardigheid).

Vervolg lesactiviteiten

Afsluiting

In deze afsluitende activiteit komen de opdrachten 3 en 4 samen: de leerlingen ervaren wat het leenstelsel inhoudt.

Vertel: Karel de Grote heeft zo'n groot rijk dat hij niet overal tegelijk kan zijn. Karel (leenheer) heeft daarom leenmannen die hem helpen bij het besturen van zijn rijk. Zij geven hem advies en helpen hem in tijden van oorlog, met geld en soldaten. In ruil daarvoor krijgen deze mannen een stuk land te leen.

We kunnen dat in de klas ook uitproberen. Vertel dat u in de klas heer en meester bent, maar u heeft de leerlingen nodig om de klas goed te besturen. Bedenk samen wat de leerlingen kunnen doen om te helpen? En bedenk wat u als leerkracht hiervoor in ruil kunt geven?

Zet de afspraken op papier en laat elk kind er zijn handtekening onder zetten. Zo maakt u het document officieel!

Antwoorden werkblad

1A: Welk tijdvak?

Antwoord: Tijdvak: 500 - 1000: de tijd van monniken en ridders.

1B: Waarom wordt hij Karel de Grote genoemd?

Antwoord 1:

Karel regeert over een groot rijk.

Antwoord 2:

Karel is tussen de 1,80 en 1,90 lang en steekt met kop en schouders boven de meeste mensen uit. (De gemiddelde lengte is dan 1,60)

2: Vader van Europa.

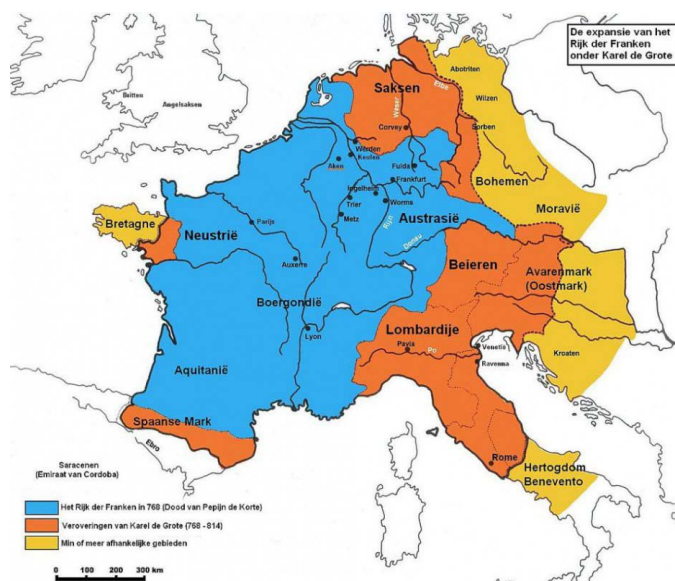
Huidige hoofdsteden in het rijk van Karel de Grote:

- Amsterdam (Nederland)
- Brussel (België)
- Parijs (Frankrijk)
- Bern (Zwitserland)
- Wenen (Oostenrijk)
- Praag (Tsjechië)
- Rome (Italië)
- Ljubljana (Slovenië)
- Luxemburg (Luxemburg)

3: Voor wat, hoort wat.

Antwoord:

Karel de Grote heeft zo'n groot rijk dat hij niet overal tegelijk kan zijn. Karel heeft daarom **leenmannen** die hem helpen bij het besturen van zijn rijk. Zij geven hem **advies** en helpen hem in tijden van **oorlog**, met geld en soldaten. In ruil daarvoor krijgen deze mannen een stuk **land** te leen. Dat stuk land wordt een '**leen**' genoemd. Over dit stuk land worden de mannen de **baas**. De mensen die er wonen moeten aan de leenman **belasting** betalen. Dat kan geld zijn, eten of andere spullen..

Teksten vensterplaat

Teksten Vensterplaat Karel de Grote

1. Koning Karel

- i-punt: Karel de Grote, de staatsman
- Informatie: Meer dan 1200 jaar geleden hoort Nederland bij het enorme Frankische rijk. Karel de Grote is de koning. Waarschijnlijk krijgt hij die bijnaam omdat hij zo'n groot rijk bezit. Maar hij is zelf ook groot. In de middeleeuwen zijn de mensen kleiner dan nu. Karel is 1 meter 84 en steekt met kop en schouders boven de meeste mensen uit. De Saksen zijn Karels grootste vijanden. Zij zijn geen christenen, zoals Karel, maar geloven in Germaanse goden. De Saksen vallen steeds Frankische dorpen aan. Karel wil het land van de Saksen veroveren. Hij belooft dat hij ze niet zal doden als ze christenen worden. Omdat ze dat weigeren, laat hij hun heilige bomen omhakken. Karel laat hele gebieden verwoesten, dorpen verbranden en duizenden gevangenen onthoofden. Pas na meer dan 30 jaar geven de Saksen zich over.

2. Tot keizer gekroond

- i-punt: kroning van Karel door de paus
- Informatie: In Rome woont de paus. Hij is het hoofd van de kerk en dus van alle christenen. Rijke mannen vinden dat hij zijn werk niet goed doet en sluiten hem op. De paus ontsnapt uit zijn kerker en vlucht naar Karel. Die zorgt ervoor dat de paus weer de baas wordt in Rome. Als dank kroont de paus hem in het jaar 800 tot Keizer van het Avondland (Europa). Karel is nu de machtigste man van het christelijke Europa. Hij ziet zichzelf als opvolger van de Romeinse keizer. Het Romeinse rijk is een belangrijk voorbeeld voor hem. Dat zie je aan de kerken en paleizen die hij laat bouwen. Maar je ziet het vooral ook aan de munten die hij laat slaan. Daarop staat hij afgebeeld als een Romeinse keizer

3. Vader van Europa

- i-punt: kaart van het rijk van Karel
- Informatie: Na veel veldtochten is Karels rijk bijna net zo groot als Europa nu. Hij is de eerste met zo'n groot land na de Romeinen. Daarom noemen we hem ook wel Vader van Europa. Rust en eenheid is belangrijk in zo'n enorm rijk. Daarom laat Karel alle wetten en regels opschrijven en zorgt hij ervoor dat iedereen zich daaraan houdt. Als er in een groot land ontevreden mensen zijn, kan er een

opstand uitbreken. Daarom werkt hij op allerlei manieren aan de eenheid in zijn rijk. Het christelijke geloof blijft daarbij het belangrijkste. Wie de priesters of het christendom beledigt kan zelfs de doodstraf krijgen. Ook moet er één munt komen. Tot zijn spijt lukt hem dat niet. De euro komt pas twaalf eeuwen later, in 2002.

4. Trouwe leenmannen

- i-punt: oude miniatuur met veldslag Karel
- Informatie: Het is niet makkelijk om zo'n groot land te regeren. Je weet nooit of ergens een opstand uitbreekt. Maar daar heeft Karel iets op bedacht. Hij geeft rijke mensen een stuk land te leen. In ruil daarvoor zweren deze leenmannen trouw aan de koning. En ze moeten veel doen: de rust bewaren, wetten uitvoeren en soldaten sturen voor zijn leger. Karel reist zelf ook veel door het land om te weten wat er gebeurt. Op verschillende plaatsen in zijn rijk heeft hij een palts. Daar komt het woord 'paleis' vandaan. Er horen ook gebouwen bij voor de hofhouding en de soldaten. Om de belangrijkste gebouwen staat een muur. Daarbuiten zijn de boerderijen, die het voedsel voor de koning en zijn mensen moeten leveren. Ook in Nederland heeft Karel een palts: het Valkhof in Nijmegen. Helaas is het niet bewaard gebleven. De heuvel waarop hij stond is er nog wel.

5. Wie schrijft die blijft

- i-punt: handtekening van Karel
- Informatie: In de middeleeuwen kunnen veel mensen niet lezen en schrijven. Zelfs de koning niet! Maar hij vindt het belangrijk dat meer mensen dat leren. Daarom moeten de monniken nieuwe letters ontwikkelen. Die zijn makkelijker te lezen. We gebruiken ze nog steeds. Ook komen er scholen voor rijke jongens. Die kunnen Karel later helpen zijn rijk te besturen. Een koning moet belangrijke papieren ondertekenen. Maar hoe doe je dat als je niet kunt schrijven? Speciaal voor Karel de Grote hebben de monniken een mooie handtekening bedacht. Zij schrijven het grootste deel en Karel hoeft dan nog maar 2 lijntjes te zetten

6. Karels einde

- i-punt: grafkist van Karel
- Informatie: Als Karel ouder wordt wil hij niet meer zoveel reizen. Daarom zoekt hij één plek om te wonen. Hij kiest voor de stad Aken, want daar kan hij lekker zwemmen in de geneeskrachtige warmwaterbronnen. Karel de Grote sterft als hij 72 is. Dat is erg oud voor die tijd. Zijn zoon Lodewijk de Vrome volgt hem op. In de tijd van Karel hebben mensen nog geen achternamen. Koningen krijgen vaak een bijnaam. Die is soms wel grappig. Karels vader heet koning Pepijn de Korte en zijn moeder Bertrada met de Grote Voeten. Die bijnamen zeggen natuurlijk iets over de persoon. Karel houdt van lekker en veel eten en geld uitgeven. Zijn zoon vindt het belangrijk om als christen zuinig te zijn. Hij is een rustige, serieuze man. Tot zijn spijt lukt het Lodewijk niet om het rijk van zijn vader bijeen te houden. Het wordt verdeeld onder zijn drie zonen. Dat betekent het einde van het machtige Frankische rijk.

7. Hoofdstad Aken

- i-punt: Dom van Aken
- Informatie: Karel kiest Aken als hoofdstad van zijn rijk en bouwt er zijn belangrijkste palts. Het ligt op een goede, veilige plek middenin zijn rijk en vlakbij de Ardennen. Daar kan hij lekker jagen. Aken is voor Karel het nieuwe Rome. Hij laat er een prachtige kerk bouwen. De kapel van die kerk is er nog steeds. Het is de plek waar Karel werd begraven. In Aken kun je nog gebouwen en voorwerpen uit Karels tijd bekijken. De prachtige dom staat op de plek waar Karel ooit zijn palts (paleis) had. In de kapel vind je een met goud beklede doodskist met de beenderen van Karel. Ook zijn marmeren troon kun je er zien. Het is alleen niet de echte, maar een kopie. In de schatkamer van de Dom worden bijzondere voorwerpen bewaard uit de tijd van Karel. Heel veel goud en edelstenen!

8. Spannende ridderverhalen

- i-punt: Karel krijgt boodschap van engel
- Informatie: Na Karels dood verschijnen er veel verhalen over hem. Een van de beroemdste is 'Karel en Elegast'. Dat verhaal wordt rond het jaar 1250 geschreven – meer dan 400 jaar na zijn dood! Voor ons zijn die middeleeuwse verhalen moeilijk te lezen. De taal is heel anders en de spelling ook. 'Karel en Elegast' begint met een droom. Een engel fluistert Karel in dat hij moet opstaan om te gaan

stelen. Karel wil niet - wat als hij betrapt wordt? Maar hij is een gelovig man, dus hij gehoorzaamt de engel toch. In het pikkedonker gaat hij naar buiten. In het bos wordt hij aangevallen door een zwarte ridder. Karel verslaat hem en ontdekt dat hij Elegast heet. Op het eind van het verhaal weet je waarom de engel Karel op pad heeft gestuurd...

9. Witte olifant

- i-punt: Witte olifant
- Informatie: Karel wil goede vrienden blijven met de landen om hem heen. Hij is rijk en geeft graag dure cadeaus. Daarmee maakt hij veel indruk op andere staatshoofden. Maar zelf krijgt hij het meest bijzondere geschenk... de witte olifant Abul Abbas. Karel krijgt hem van Harun-al-Rashid, de kalief (hoofd van de gelovigen) van Bagdad. Dit is nu de hoofdstad van Irak. Bagdad is de hoofdstad van het Arabische rijk. De stad is rijk door de handel. Europa heeft nog geen grote steden, maar Bagdad heeft al 1 miljoen inwoners! Karel heeft een gezantschap naar de kalief gestuurd. Die stuurt hem als teken van vriendschap de olifant. Abul-Abbas gaat mee op Karels reizen. Karel gebruikt hem misschien om de vijand te laten schrikken. In een veldslag tegen de Denen komt de olifant om het leven.

TIP: 'Een olifant voor de keizer' is een prentenboek dat zich afspeelt in Nijmegen in de tijd van Karel de Grote. Dit boek is deel drie uit een reeks van 10 prentenboeken, die elk een ander tijdvak uit de geschiedenis tot leven wekken.